

ОПП 1.2.5. Економіка праці і соціально-трудові відносини

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Економіка праці і соціально-трудові відносини» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Економіка».

Предметом навчальної дисципліни є вивчення соціально-трудових відносин на макро- і макrorівні та закономірності їх розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Економіка праці і СТВ» навчальна дисципліна циклу професійної підготовки, тісно пов'язана з дисциплінами «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Економіка підприємства», «Охорона праці», «Трудове право», «Національна економіка», які вивчаються раніше, а також є базою для вивчення дисциплін «Планування і контроль на підприємстві», «Державне регулювання економіки», «Економічна діагностика», «Стратегія підприємства», «Проектний аналіз», «Стратегічне управління підприємством», «Економічне управління підприємством» тощо.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Економіка праці і СТВ» є формування теоретичних і практичних знань у здобувачів вищої освіти щодо функціонування, розвитку та регулювання соціально-трудових відносин у суспільстві.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Економіка праці і СТВ» є: висвітлення теоретико-методологічних та соціально-економічних аспектів сучасних проблем економіки праці й соціально-трудових відносин; формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок і вмінь щодо управління працею та регулювання відносин у соціально-трудовій сфері.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти мають бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання:

- сутності категорії «праця» та її характеристики, зміст і характер праці;
- сутності та структури людських ресурсів;
- механізму відтворення населення та його показники;
- сутності, показників, структури трудового потенціалу;
- нормативно-правового забезпечення та ролі трудового законодавства;
- сутності соціального партнерства та його ролі у функціонуванні ринкової економіки;
- форм та принципів соціального партнерства;
- сутності, змісту, структури, механізму функціонування ринку праці;
- засад державної політики зайнятості;
- сутності безробіття та його впливу на розвиток суспільства та економіки;
- сутності, змісту, принципів та складових організації праці;
- функцій та методів нормування праці;
- поняття, принципів управління, показників та методів продуктивності праці;
- структури доходів населення; сутності номінальних і реальних доходів;
- сутності заробітної плати як соціально-економічної категорії ринкової економіки;
- системи трудових показників;
- видів планів з праці;
- методів планування трудових показників на рівні підприємства;
- зарубіжного досвіду регулювання відносин у сфері СТВ.

вміння:

- користуватися нормами Кодексу законів про працю України; застосовувати теоретичні знання щодо його основних положень у практичній діяльності підприємства (прийом на роботу працівників, умови, праці, нормування праці, оплата праці, колективно-договірне регулювання СТВ тощо).

- проводити моніторинг соціально-трудової сфери підприємства та показників з праці; надавати оцінку стану соціального партнерства та визначати напрями його розвитку.

- аналізувати сучасну демографічну ситуацію в Україні та зміну чисельності населення за видами руху; проводити оцінку трудового потенціалу, визначати перспективи його розвитку і ефективність використання; проводити аналіз ринку праці; визначати сучасні тенденції у сфері зайнятості.

- обчислювати показники наявності, рівня забезпеченості та руху персоналу; показники ефективності використання робочого часу; показники продуктивності праці персоналу. Уміння розраховувати норми праці.

- проводити аналіз та оцінку умов праці; визначати напрями практичної діяльності з удосконалення організації праці в контексті безпеки, гігієни праці, поліпшення умов праці; визначати ефективність організації та обслуговування робочих місць працівників.

- заповнювати первинну документацію з обліку персоналу, робочого часу та оплати праці в підприємстві.

- визначати чинники, що впливають на рівень і розмір заробітної плати на підприємстві; аналізувати трудові показники; планувати чисельність персоналу за категоріями; визначати додаткову потребу в працівниках; проводити планування та аналіз витрат на персонал; здійснювати планування та аналіз фонду оплати праці та заробітної плати.

способи мислення:

- аналіз, синтез;
- конкретизація, порівняння, узагальнення.

професійні, світоглядні і громадські якості:

- аргументування власної позиції;
- робота в команді та співробітництво;
- розвиток концентрації та переключення уваги;
- високий рівень розвитку пам'яті;
- високий рівень математичних здібностей;
- спроможність працювати в умовах дефіциту часу та інформації;
- спроможність протягом тривалого часу займатись одноманітним видом діяльності;

- здатність до аналітичного мислення.

морально-етичні цінності:

- ціннісне ставлення здобувача до суспільства і держави;
- цінність людської праці;
- ціннісне ставлення до свого особистого «Я»;
- втілення у практичній діяльності моральних переконань; ідеалів, норм, почуттів та принципів;
- дисципліна у виконанні суспільних принципів норм поведінки (обов'язки та відповідальність);
- формування громадської думки;
- прогнозування.

На вивчення навчальної відводиться 210 годин 7 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни.

Економіка праці, природа соціально-трудових відносин. Предмет і метод курсу. Місце і завдання дисципліни в системі підготовки фахівців економічного профілю. Поняття і сутність економічної категорії «праця». Якісна і кількісна характеристика праці. Соціально-економічна роль праці. Особливості аграрної праці. Зміст і характер праці. Праця як чинник виробництва. Класифікація видів праці. Формування мотивації трудової поведінки працівників. Статистика праці, соціологія праці, ергономіка праці, фізіологія і психологія праці, охорона праці, трудове право.

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства.

Трудові ресурси як соціально-економічна категорія. Формування трудових ресурсів та їх структура. Відтворення трудових ресурсів. Розміщення продуктивних сил як основа розподілу і перерозподілу трудових ресурсів. Види і форми міграції населення. Трудовий потенціал суспільства. Персонал підприємства, обліковий склад, необліковий склад, явочна, фактична чисельність, професія, кваліфікація, спеціальність, рівень кваліфікації, абсолютні показники чисельності персоналу, відносні показники чисельності персоналу, рух персоналу, структура персоналу, оборот кадрів, мобільність, витрати на персонал.

Тема 3. Соціально-трудові відносини як система.

Поняття соціально-трудових відносин. Система соціально-трудових відносин: суб'єкти, організаційні форми, типи та принципи функціонування, фактори розвитку соціально-трудових відносин. Рівні соціально-трудових відносин, характеристика суб'єктів сторін та органів, що репрезентують працівників, роботодавців та державу на різних рівнях. Поняття соціальної справедливості та соціального захисту. Основні напрями соціального захисту. Соціальні гарантії. Регулювання соціально-трудових відносин. Законодавча та нормативно-правова база. Роль держави та профспілок у регулюванні соціально-трудових відносин, розвитку соціального партнерства. Характеристика соціально-трудових відносин щодо забезпечення трудових прав та соціальних гарантій працівників: зайнятості, рівня оплати праці, умов праці, охорони праці та відпочинку.

Тема 4. Соціальне партнерство.

Сутність терміна «соціальне партнерство». Мета та принципи організації діяльності соціальних партнерів. Історичний аспект розвитку соціального партнерства в Україні. Суб'єкти соціального партнерства. Значення Міжнародної організації праці (МОП) в справі розвитку цивілізованих відносин між партнерами. Об'єднання роботодавців на ринку праці. Роль держави як роботодавця та арбітра на ринку праці. Вплив профспілок як виразника і захисника інтересів працівників на регулювання соціально-трудових відносин. Етапи роботи соціальних партнерів під час підготовки та укладання генеральної й галузевої тарифних угод.

Тема 5. Ринок праці та його регулювання.

Ринок праці як складова система ринкового механізму регулювання економічної системи. Умови виникнення ринку праці. Ринок праці: функції та особливості товару «робоча сила». Відтворення відносин у сфері попиту-пропозиції на працю. Кон'юнктура ринку праці, елементи ринку праці: попит, пропозиція, ціна, товар. Особливості аграрного ринку праці. Суб'єкти та об'єкти ринку праці. механізм функціонування ринку праці. Первинний і вторинний ринки праці. Моделі ринку праці. Сегментація ринку праці. Інфраструктура ринку праці.

Тема 6. Соціально-трудові відносини зайнятості.

Право на працю і соціальні механізми його реалізації. Законодавчі акти України про зайнятість та соціальний захист населення. Поняття зайнятості населення, види та форми зайнятості. Показники зайнятості. Безробіття та його причини. Види та форми безробіття. Ціна безробіття, Закон Оукена. Показники рівня безробіття. Державні,

регіональні та територіальні програми зайнятості. Державна служба зайнятості та її роль щодо працевлаштування безробітних. Політика зайнятості та роль держави в її реалізації.

Тема 7. Організація і нормування праці.

Організація праці: основи, напрями, завдання. Поділ праці: поняття, види, значення. Кооперація праці: поняття та форми. Робоче місце: поняття, види, їх оснащення, планування. Поняття та складові умов праці. Фактори виробничого середовища, що впливають на працездатність. Атестація робочих місць, охорона праці та БЖД. Робочий час: поняття та класифікація затрат. Час простоїв та перерв, їх види. Способи вивчення затрат робочого часу та їх види. Послідовність вивчення затрат робочого часу. Показники ефективності використання та втрат робочого часу. Економічна сутність та функції нормування праці. Види норм праці, методи нормування праці. Класифікація норм праці. Порядок перегляду норм праці, оцінювання їх економічної ефективності.

Тема 8. Продуктивність і ефективність праці.

Сутність ефективності праці, рівень екстенсивного використання праці, рівень інтенсивного використання праці. Система ефективності праці та фактори її підвищення. Продуктивність праці як основний показник ефективності праці. Методи вимірювання продуктивності праці. Виріток, трудомісткість, виробнича трудомісткість, повна трудомісткість, натуральний метод продуктивності праці, вартісний метод продуктивності праці, індекси продуктивності праці. Фактори та резерви зростання продуктивності праці, приріст річної продуктивності праці за рахунок працівників та зміни обсягу валової продукції, зрівноважені капітальні вкладення, вартість робочої сили, заміна живої праці капіталом.

Тема 9. Політика доходів і оплата праці.

Вартість життя населення, види доходів та витрат, показники диференціації останніх. Основні законодавчо-правові положення регулювання оплати праці в ринкових умовах господарювання та визначення її мінімальних розмірів. Сутність, функції і принципи оплати праці. Форми і системи оплати праці: їх сутність, розрахунок, взаємозв'язок та взаємозалежність. Індивідуальні й колективні системи оплати праці. Системи оплати праці, визначення та види. Тарифна система та її складові елементи. Характеристика складових тарифної системи. Особливості тарифікації робіт у різних галузях. Безтарифна система оплати праці, її особливості. Формування фонду оплати праці на підприємстві.

Тема 10. Планування праці.

Методичні положення та особливості планування трудових показників у підприємстві. Планування праці, баланс робочого часу, календарний фонд робочого часу, номінальний фонд робочого часу, ефективний фонд робочого часу, штатний розпис, явочна кількість працівників, середньосписковий склад працівників, економія чисельності робочої сили, формула Розенкранца, нормативний метод планування заробітної плати. Планування показників продуктивності праці. Планування заробітної плати.

Тема 11. Аналіз, звітність, аудит у сфері праці.

Характеристика системи показників аналізу праці та особливості їх розрахунку в сільському господарстві. Аналіз забезпеченості підприємства робочою силою. Аналіз продуктивності праці. Аналіз використання робочого часу. Аналіз трудомісткості виробництва продукції. Аналіз заробітної плати. Облік затрат праці та її оплати в галузі. Аудиторське оцінювання системи організації внутрішньогосподарського контролю праці та її оплати. Аудит використання фонду споживання та розрахунків із оплати праці. Класифікація аудиту, напрями проведення аудиту, етапи проведення аудиту. Статистична звітність у сфері праці, адміністративна відповідальність за недостовірність показників. Форми статистичної звітності у сфері праці.

Тема 12. Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин.

Моніторинг, моніторинг соціально-трудової сфери, соціологічне дослідження,

когортне дослідження, панельне дослідження, генеральна сукупність, вибірка, гіпотеза, інтерпретація поняття, операціоналізація поняття, проста випадкова вибірка, систематичний відбір, серійна вибірка, багатоступенева вибірка, комбінована вибірка, багатофазова вибірка, стратифікована вибірка, репрезентативність вибірки, квотна вибірка, організаційно-технологічний план соціологічного дослідження, анкетне опитування, інтерв'ю, спостереження, аналіз документів, соціометричне опитування, тестування, експеримент.

Тема 13. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин.

Історія створення та структура МОП. Методи роботи МОП щодо регулювання соціально-трудових відносин. Основні принципи та права у сфері праці. Декларація МОП основних принципів та прав у сфері праці. Роль та функції Міжнародного бюро праці. Зміцнення трипартизму та соціального діалогу. Діяльність працівників і МОП. Діяльність роботодавців і МОП. Активне партнерство: регіональна діяльність МОП. Центр навчання, досліджень та публікації МОП. Поліпшення політики зайнятості, зміцнення адміністрації праці та системи соціального захисту в рішеннях та конвенціях МОП. Основні конвенції МОП з питань регулювання зайнятості та оплати праці. Глобалізація та сучасні методи регулювання соціально-трудових відносин.

3. Рекомендована література

Основна

1. Буряк П.Ю. Економіка праці і соціально-трудові відносини: [Навчальний посібник] / П.Ю. Буряк, Б.А. Карпінський, М.І. Григор'єва. – К.: ЦНЛ, 2004. – 440 с.
2. Дядик Т.В. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [Навчальний посібник] / Т.В. Дядик. – Полтава: ФОП Говоров, 2008. – 344 с.
3. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [Навчальний посібник] / М.Б. Махсма. – К.: Атіка, 2005. – 205 с.
4. Тимош І.М. Економіка праці: [Навчальний посібник] / І.М. Тимош. – Тернопіль: Астон, 2001. – 347 с.

Допоміжна

1. Багрова І.В. Нормування праці: [Навчальний посібник] / І.В. Багрова. – К.: Цент навчальної літератури, 2003. – 212 с.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [Підручник] / О.А. Грішнова. – 3-тє вид., випр. і доп. К.: Т-во «Знання», КОО, 2007. – 559 с.
3. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [Підручник] / О.А. Грішнова. – К.: «Знання», 2009. – 390 с.
4. Гриньова В.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [Навч. посіб.] / В.М. Гриньова, Г.Ю. Шульга – К.: «Знання», 2010. – 310 с.
5. Дієсперов В.С. Економіка сільськогосподарської праці / В.С. Дієсперов. – К.: ІАЕ УААН, 2004. – 488 с.
6. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [Навч. посіб.] / За ред. І.К. Назарової. – К., 2010. – 573 с.
7. Економіка праці і соціально-трудові відносини: [Навчальний посібник] / О.В. Акіліна, Л.М. Ільїч – К.: Алерта, 2010. – 734 с.
8. Єсінова Н.І. Економіка праці і соціально-трудові відносини: [Навчальний посібник] / Н.І. Єсінова. – К: Кондор, 2006 – 432 с.
9. Завіновська Г.О. Економіка праці: [Навчальний посібник] / Г.О. Завіновська. – К: КНЕУ, 2007. – 304 с.
10. Іляш О.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [Навч. посібник] / О.І. Іляш, С.С. Гринкевич. – Київ: «Ліра-К». 2010. – 476 с.

11. Колот А.М. Економіка праці і соціально-трудові відносини: [Підручник] / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. – К: КНЕУ, 2009. – 711 с.

12. Лукашевич В.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: [На-вч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В.М. Лукашевич. – 3-є вид. – Львів: Новий Світ. – 2008. – 248 с.

13. Пащенко І.Н. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник / І.Н. Пащенко. – Львів: «Магнолія», 2009. – 260 с.

Інформаційні ресурси

1. Державна служба зайнятості України [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>

2. Головне управління статистики у Полтавській області [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.poltava.gov.ua>

3. Актуальні проблеми економіки [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eco-science.net>

4. Економіка України [електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekuk/index.html

5. Журнал «Ринок праці та зайнятість населення» [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ipk-dszu.kiev.ua/journal>

6. Світ [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrsmb.info/svit.htm>

7. Труд [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.trud.com.ua/>

8. Українська газета Плюс [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrgazeta.plus.org.ua>

9. Персонал Плюс [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.personal-plus.net>